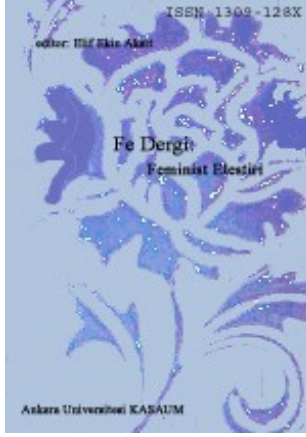

Yayımlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 5, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

**Arno Gruen'in Analizlerinde İnsandaki Yıkıcılığın
Sosyo-Patolojik Bir Kaynağı Olarak Aile**

İlknur Meşe

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 24 Aralık 2013

Bu makaleyi alıntılanmak için: İlkunur Meşe, Arno Gruen'in Analizlerinde İnsandaki Yıkıcılığın Sosyo-Patolojik Bir Kaynağı Olarak Aile *Fe Dergi* 5, no. 2 (2013), 75-85.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/10_9.html

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Arno Gruen'in Analizlerinde İnsandaki Yıkıcılığın Sosyo-Patolojik Bir Kaynağı Olarak Aile İlknur Meşe*

Toplumumuzda annelik ve babalık rolleri idealleştirilmiştir. Bu idealleştirme daha küçükken çocuğun zihnine yerleştirildiği için çocuklar anne-babalarının kendilerine yaşattıkları olumsuz deneyimleri yok sayarak onları sevmeye devam ederler. Büyüklerin "ata" olarak öğretildiği sosyalleşme süreci çocuğun kendi deneyimlerini ve benliğini yaratmasını engellemekle kalmaz, gerçeklik algısını da bozar. Kötü anne baba veya ata, idealleştirme yoluyla "iyi" olarak görülür. Bu sadece aile büyükleriyle kalmaz siyasi, tarihi veya dini daha birçok şahsiyeti ve iktidarı da içine alır. İktidarın idealleştirilmesi çocuğa neredeyse tek bir çıkış yolu bırakır: "Eğer senin istediğin gibi olursam bana dokunamazsın." savunusu. Gelenekleri kabul etmenin "ruhsal sağlığın" ve "normal" olmanın ölçütü kabul edildiği bir toplumda, aksine hareket etmek "sosyal ihanet" olarak damgalanıp "anormal" olarak değerlendirilir. İyi ve kötü kavramlarının birbirinin yerine geçmesi ile toplumda sevgisizlik sevgi, vicdansızlık vicdan, duygusuzluk duygu ve güçsüzlük güç olarak gösterilir. Çocuk anne babasının sevgisizliği karşısında, ihtiyaçlarını ve beklentilerini, onlar tarafından bir daha incitilmemek için yok ederek kendini yaralanmaz kılmaya çalışır. Bu yüzden etrafımıza baktığımızda içlerindeki çaresizliği ve boşluğu maddeyi, insanı ve doğayı tüketerek, iktidar peşinde koşarak kapatmaya çalışanların sayısının arttığını görebiliriz. Kibir, güçlülük, utanmazlık, duyarsızlık ve bunların olağan sonucu olan saldırganlık ve şiddet, bir insanlık sorunu olmasının ötesinde bugün yaşanma şekli ve boyutları açısından daha farklı ve yoğun bir görünürlük kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kutsal aile miti, idealleştirme, çocukluk, çaresizlik ve yıkıcılık.

Family as a Socio-Pathological Resource of Human Destruction in the Analyses of Arno Gruen

The roles of motherhood and fatherhood have been idealized in our society. So, many examples can be given on their roles such as "none dear like mother, none place like father" which is the basic one of them. Since this idealization is imposed on children's mind when they are very young, children still continue loving their parents despite negative experiences that parents make children experience. The socialization process that adults teach children "ancestor", infects children's perception of reality as well as prevents children from creating self experience and self. Poor parents or ancestor are regarded as "good" by idealization. This situation is not only limited to family elders but also it includes political, historical or religious figures in itself. The idealization of power leaves only an option to carry out: The defence of "You cannot touch me if I am like you want". In a society which regards that accepting traditions are also accepted as a measure of "mental health" and "normal", to act against is stigmatized as "social betrayal" and appreciated as "abnormal". Lovelessness as love, unfairness as fair, senselessness as sense, and powerlessness as power are shown in society as a result of replacing evil with good. The child tries to be invulnerable through clearing off his/her needs and expectations in order not to be mistreated any more by his/her parents in face of lovelessness of his/her parents. Therefore, when looking around, we can see the increasing number of people trying to fill their own desperateness and gap in themselves through pursuing power but consuming substance, humans, and nature. Aggression and violence as an expected result of arrogance, strength, boldness, and insensibleness have gained visibility more different and intense in terms of manners to experience and extent beyond being a problem of humanity.

Key Words: Myth of holy family, idealization, childhood, despair and vandalism.

* Yrd. Doç. Dr. , Aksaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

“Görünen o ki, bütün canlılar arasında yıkmak için yıkan tek canlı insan.”¹

Giriş

“İnsan en çok sevdiklerini acıtır.” der Elif Şafak, İskender² adlı romanında. Evet, bu sözde doğruluk payı vardır. Çünkü aile üyelerinin birbirlerine uyguladığı her türden şiddetin ve onun yarattığı psikolojik travmanın bir yabancının yapabileceğinden daha ağır ve daha derin olduğu bir gerçektir.

Peki kültürel bir üretim olan “kutsal aile miti” ve buna bağlı oluşturulan “annelik ve babalık mitleri”nin varlığına ve baskısına rağmen şiddet, nefret, saldırganlık, yıkıcılık ve kimliksizlik üretmek gibi olumsuz sonuçlar doğuran kötü aile yaşantılarını nasıl açıklayabiliriz? O halde ikisinden birinin gerçek olmaması gerekir. Kötü ebeveyn gerçeği idealize edilmiş annelik ve babalık kavramlarını hükümsüz kılmaktadır. Bu kavramların geçmişten günümüze nasıl, ne şekilde ve niçin oluştuğuna dair arkeolojik, tarihi, felsefi, sosyolojik veya antropolojik bir açıklama getirmek bu makalenin amacı dışındadır. Makalenin amacı “kutsal aile miti”nin gerçekliğini, onun yaşattığı olumsuz sonuçlar üzerinden sorgulamaya açmaktır. Bu sorgulamada, Arno Gruen’in bütün eserlerinde analiz etmeye çalıştığı, “insanın yıkıcılığından sevgisiz ebeveynlerin sorumlu olduğu”na dair basit ama gerçekçi argümanından faydalanılacaktır.

Gruen’in analizlerine girmeden önce, bunların nasıl okunması gerektiğine dair kısa bir teorik yol haritası çizmek gerekmektedir. Burada Foucault-Butler çizgisinde iktidar ve özne arasındaki ilişkinin özne üzerinde ne türden sonuçlar yarattığına değinmekte fayda vardır. Çünkü bu sonuçlar ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişki için de geçerlidir. Foucault’ya göre, iktidar, özneyi yalnızca tahakküm ve baskı altına almakla kalmayıp aynı zamanda onu söylemsel düzlemde oluşturmaktadır da. Yani özne hem madun hem de kurulan konumunda bulunmaktadır.³ Gruen’in çözümlemesine baktığımızda da, Foucault’dan biraz farklı olarak, özne-çocuğun iktidar-ebeveyn tarafından hem madun bırakıldığını hem de bizzat bu maduniyeti nedeniyle çocuğun güç istencine sürüklenerek iktidar-özne haline geldiğini söyleyebiliriz. Foucault’da öznenin doğuşunda bir ikirciklilik vardır. Gruen’in çocuk-öznesi ise iktidar-ebeveyn tarafından ona benzemekle sonuçlanacak bir şekilde madunlaştırılmaktadır.

Foucault’nun görüşlerinden beslenen feminist bir kuramcı olan Judith Butler’e göre, “Foucault’nun, maduniyeti yalnızca özne üzerinde baskı kuran değil, özneyi de kuran, yani öznenin kuruluşu yoluyla baskı kuran bir şey olarak yeniden formüle edişi, öznenin doğuşundaki ikircikliliği ima eder.”⁴ Butler burada bir sorun görmez, çünkü kendisi de, “kişinin üzerinde uygulanan iktidar onun doğuşunu canlandırır iktidardır ve bu ikirciklilikten kaçış yok gibidir.”⁵ der. Onun eleştirdiği nokta, Foucault’nun böylece bir formülasyondaki ikircikliliği tespit etmekle birlikte, öznenin nasıl boyun eğerek oluştuğuna dair özel mekanizmaları açıklayacak ayrıntılara girmemesi, yani psişe alanından uzak durmasıdır. Hâlbuki Butler’e göre, öznenin hem madun hem de özne olma sürecini açıklayabilmek için iktidar teorisi ile psişe teorisini birlikte düşünmek gerekmektedir.⁶ İşte bu noktada Gruen’in analizleri değer kazanmaktadır. Gruen, iktidar-ebeveyn ile özne-çocuk arasındaki ilişkiyi şöyle anlatır: Çocuğun anne-babasının sevgisine duyduğu ihtiyaç ile onlara bağımlı hale gelmesi, bunu takip eden bir tabi oluş süreci, çocuğun anne-babanın değerlerini içselleştirmesi ve bunun sonucu olarak kendi içindeki her şeyden nefret etmesi, bunun da giderek daha da artan bir tabi oluş eğilimini geliştirmesi ve sonuçta çocuğun iktidar oyununun derinliklerine doğru körlemesine dalması. Kısaca özetlediğimiz bu analizle, Butler’in Foucault’nun eksik bıraktığını söylediği psişe teorisinin, böyle bir iddiası olmamakla birlikte –bu makalenin yazarının da böyle bir iddiası yoktur- Gruen’in analizleriyle tamamlanabileceğini düşünebiliriz. Öznenin madun bırakılma süreci izleyen başlıklarda analiz edildikten sonra, öznenin içine hapsediği bu durumdan nasıl kurtulacağına dair Butler’in yorumlarıyla birlikte Gruen’in önerileri de değerlendirme kısmında tartışılacaktır.

Koşulsuz Anne-Baba Sevgisi Miti

Çocukluğun tarihi kendi içimizdeki kurbana duyduğumuz nefretin kuşaktan kuşağa aktarılmasının tarihidir. Bu yüzden insan oluşumuzun tarihi de aşıhda empatinin bastırılmasının tarihidir.⁷

İnsan doğarız, ama sosyalleşme tarzımızdan dolayı ancak onu taklit etmeyi öğreniriz diyor Arno Gruen.⁸ Ona göre dünyada yaşanan sorunları ulusal, ekonomik ve teknolojik sorunlara indirgemek mümkün değildir. Sorun

insan oluş anlayışımızla ilgilidir.⁹ Gruen idealize edilmiş soyut düşüncelere şüpheyile yaklaşmanın ötesinde çoğu zaman onları mahkûm eder. Çünkü mitleştirilen ve peşinden koşulan kavramlar insanlık tarihini daha erdemli, daha ahlaklı ve daha insani kılmamıştır. Ona göre “ilerlemeyi” ideal olarak göstermek, bunun ardındaki yıkıcı niyetleri gizlemenin yollarından biridir.”¹⁰ Bu bağlamda ilerleme kavramı için Hannah Arendt de pek ümitvar şeyler söylememiştir: “İnsanlığın genel geleceğinin bireysel yaşam açısından vaad edebileceği bir şey yok; bireyin kesin olan tek geleceği ölümdür.”¹¹ Soyut idealleştirme çelişkileri algılamayı, gerçekliği sorgulamayı zorlaştırır. Çünkü soyut düşünceler varolan ile görünen arasında bir yarılma yaratıp insan zihnini görünene tabi kılmaktadır.

Koşulsuz anne-baba sevgisi de bir idealleştirme değildir. Özellikle anneliğe toz kondurulmaz. “Cennet anaların ayağı altındadır.” veyahut “ana gibi yar olmaz” denir. Yaşlı bir kadına yaşına hürmetten dolayı “anne” diye hitap edilir. Bu dünyada başka hiç kimsenin değil, sadece annelerin çocukları için üzüldüğü ağlayacağı düşünülür. “Cefakâr ve fedakâr Türk anneleri” olarak onlar tarih sayfalarında anlatılır. Baba da önemlidir. Anne “yar” ise baba “diyar”dır. “Vatan” annedir, “devlet” de babadır.

Kötü anne-babanın olabileceği tasavvur edilemez. Çocuğunu döven bir ebeveyne kim müdahale edebilir ki? Dövüyorsa çocuğun iyiliği içindir. İdealleştirmenin gerçeği maskeleyemeye hizmet eden bir yönünün olduğunu dikkate aldığımızda “koşulsuz anne-baba sevgisi miti”nin halen devam ediyor olmasına da bir açıklama getirebiliriz.

Belirlenen bir yapı olarak aile, kendisini üreten koşulları yeniden, fakat aynı şekilde üretmektedir. Bu yüzden bilindik anlamıyla aile, hem belirlenen hem de belirleyici konumuyla bir kısır döngü içerisine hapsedilmiştir. Çocuğun karakterinin şekillendiği ilk ve başlıca yer olması nedeniyle aile büyük bir öneme sahip olduğu kadar büyük bir sorundur da. Gruen, sevgisiz bir anne-babanın çocukta bırakacağı hasarın, kendine özgü olana yabancılaşmaya, kendiliğinden nefret etmeye, itaat etmeye, otoriteye ve güce bağımlılığa, özerk olamamaya, sorumluluktan kaçmaya, saldırganlığa, şiddet eğilimine, sürekli düşman imgesi yaratmaya, başkasına ve kendisine karşı yıkıcı davranmaya kadar varabileceğini söyler. Aile ne türden belirlenimlere sahip diye soracak olursak Gruen buna, roller dayatan, rollere uygun hareket etmemeyi sosyal ihanet olarak damgalayan, sevgiyi itaat etmek, özgürlüğü de itaatsizlik olarak öğreten, acı, çaresizlik ve kaygı gibi insani duyguları kadınsı duygular olarak mahkûm eden, başarıyı ve gücü yücelten, bu yüzden de her şeyin ve herkesin mülkleştirilmesini yaşamın amacı haline getiren erkek egemen ideolojinin hâkim olduğu bir toplumsal yapılanma ve toplumsallaşma tarzı diye cevap vermektedir. Buna göre gerçek ihtiyaçlarımızı, kendimizi algılayışımızı, kısacası insan olma halimizi biçimlendiren şeyleri toplumsal düzen üretmektedir.¹²

Makalenin giriş kısmındaki Elif Şafak’tan aldığımız alıntıya geri dönersek, “insan en çok sevdiklerini acıtır.” sözünün bize sordurtacağı “Niçin böyle?” sorusundan önce yaşananın gerçek bir sevgi olup olmadığını, her şeyden önce sevginin ne demek olduğunu, gerçek bir sevginin zarar verici olup olamayacağını sorgulamak gerekir. Aslında hepimiz yakınlarımıza (eşimiz, annemiz, kardeşimiz, çocuğumuz vs.) hissettiğimiz şeyin sevgi olduğunu rahatlıkla söyleriz ve bunu sorgulama gereği dahi duymayız. Bunun, sevginin yaşanan gerçek hallerinden ziyade idealize edilmiş şekliyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Gruen, “Sevginin anlamı, bir başka varlığın birey oluşunu kabul etmek ve buna değer vermektir; bir başkasının gelişiminden sevinç duymaktır.”¹³ der. Yani, mülkleştirmeyen, diğerinin benliğini yok etmeyen veya aşağılamayan bir duygu halinden bahsetmektedir. Ama eğer insanın kendi gelişimi, kendi canlılığı bastırılmışsa, kendine özgü yanları görmezden gelinmişse bu türden bir sevgi ilişkisini nasıl başarabilir? Bu durumda sevgi diye yaşanan şey, “insanın “iyi” bir sahne, “iyi” bir oyunculuk, yani başarılı bir uygulama amacıyla katıldığı bir oyuna dönüşür.”¹⁴ Burada sevgi patolojik bir hal alır. Çünkü poz yaparak sürdürülen sevgi ilişkisi, içinde zorunlu olarak istismarı ve itaati barındırır. Çocuk sevginin ancak anne-babasının beklentilerine uygun davranarak hak edilen bir şey olduğunu öğrenip ona göre hareket etmeye başladığında istismar edici sevginin nesnesi haline gelir. Çocuklarda, tıpkı bir zamanlar anne-babalarına da yapılmış olduğu gibi, varlıklarından dolayı değil de beklentileri karşıladıklarından dolayı sevildiklerinde Gruen’e göre ortaya birbirleriyle ayrılmaz bir biçimde bağlı üç duygu çıkmaktadır: Birincisi, beklentiyi karşılayamama korkusu; İkincisi, çocuğun kişiliğini tanımayan güçlere karşı saldırganlık; Üçüncüsü ise, çocuğun varlığı nedeniyle sevilmesi yerine, ödül ve övgü yoluyla yaratılan itaatkârlık.¹⁵ Burada öne çıkan yetersizlik korkusu, itaatkârlık ve saldırganlık duyguları çocuğun anne-babaya olan bağımlılığını artırır.

Sevginin kendi başına bir hak olmadığı anlayışının sadece bugün değil öteden beri bütün bir toplumsal yapıya hâkim olduğunu görebiliriz. Örneğin anaokulundan üniversiteye kadar eğitim sistemi tamamıyla “başarı” üzerine odaklanmıştır. Okulda müsamereler vb. gösterilerde yer alanlar hep başarılı öğrencilerden seçilir, SBS veya

LYS gibi sınavları kazanan öğrencilerin adları ve resimleri okul duvarlarını süsler. Kim “başarısız” bir öğrenciyi sevebilir ki? Başarı zeki olmaya bağlanır, başarısızlık ise daha az zeki olmayla ilintilidir. Normal düzeyde bir zekânın payını yadsımamakla birlikte “başarılı” olarak görülmenin farklı sosyo-ekonomik temelleri olduğunu da gözden kaçırmamak gerekmektedir. Aslında başarı kavramı kültürel bir kurgudan ibarettir ve bu özelliğiyle oldukça ideolojik bir yöne sahiptir. Başarı kavramı çocuğu itaate zorlar. Çünkü itaat etmeden başarılı olmak mümkün değildir. Birisini başarılı olarak değerlendirmeyi sağlayacak kriterler ve otorite figürleriyle birlikte başarı elde etme sürecinin kendisi zorunlu olarak itaat talep eder. Örneğin öğretmene tanınan kanaat notu inisiyatifini, öğrencinin itaatkâr olup olmamasına göre verilen bir değerlendirme ölçütü olarak da okuyabiliriz. İtaatkâr çocuklar “akıllı, efendi” vs. uyumu imleyen pasifize edici kavramlarla sevilirler.

Kendini sevdirmenin ancak itaatkâr olmakla mümkün olduğu bir toplumsal yapılanma o toplumun geleceği adına vahim sonuçlar doğurur. Öncelikle otorite bağımlılığı yaratıp kimliğin otoriteyle özdeşleşerek oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Çocuk yaşam süreci boyunca değişen otorite figürlerine bağımlı hale gelecektir. Evde anne-babası, okulda öğretmeni, iş yaşamında yöneticileri, kanaat önderleri, dini veya siyasi liderler vs. diye daha da uzatılabilecek bir silsile.

İtaate dayalı istismar edici bir sevgi anlayışının olduğu aile ortamında çocuğun kendine özgü ihtiyaçlarının ve arzularının da bir önemi olmayacaktır. Çocuk “bir kere gerçek sevgi olarak gösterilen istismar edici sevginin nesnesi olduysa yaşam karşısındaki tutumu temel bir bozulmaya uğrar.”¹⁶ Anne-baba otoritesinin tehditkâr soğukluğu karşısında savunmasızdır. Çocuk kendisini asıl koruması gereken insanların acı verici eylemleri karşısında, onları suçlayacak durumda olmadığı için -çünkü halen onların koruması ve sevgisine muhtaç durumdadır- kendini hatalı ve suçlu görmeye başlar. Zamanla kendine özgü olan şeylerinden ve kendi canlılığından utanmaya, hatta nefret etmeye başlar. Böylece anne-baba, kendileri için tehdit olarak gördükleri şeyler için, yani kendine özgü olduğundan, özerkliğinden ve canlılığından dolayı çocuğun suçluluk duymasını sağlamış olurlar.¹⁷ Çocuk kendini suçlu görüp anne-babasının sunduğu yanlış sevgiyi haklı çıkarttığı için bu durumun vahim bir sonucu da, insanlara baskı yapanın, onlara acı verenin, kandırarak yönetenin tıpkı iyi anne ve baba olarak yüceltilmesi gibi “iyi” olarak görülmesidir.¹⁸ Böylece “gerçek” diye sahte sevginin peşine düşmek, “iyi” diye kötüyü haklı çıkartmak, “doğru” diye yanlışla sarılmak bir yaşam içeriği haline gelir. Aslında burada çocuk sevgiyi kendi uydurduğu bir şeye dönüştürerek hayatta kalmaya çalışmaktadır.¹⁹ Yani bu zorunlu olarak, çocuğun hayatta kalma stratejisi haline gelmektedir. Böyle yapmayacak olursa iki yola daha başvuracaktır: Ya ölmek isteyecektir ya da bir psikoz geliştirecektir. Çocuk sevgisizliğe katlanamadığı için kendini suçlayarak da olsa aile içindeki yaşantısına devam eder, fakat kendiliği artık taşıdığı nefret edilecek bir yabancıya dönüşmüştür.

Gruen, insanın kurban durumuna düşme sürecini bu şekilde anlatır. Fakat ona göre, insan kendi kurban durumunda oluşunu daima inkâr etmektedir. Çünkü kendi acısı ve çaresizliği, bir zamanlar onu değersiz kılan şeyin parçalarıdır. Böylece kurban oluş, suçu icra eden oluşun bilinçsiz temeli haline gelir.²⁰ Peki bunun sonuçları ne olur diye soracak olursak: Birincisi, itaat herkesin belli bir ölçüde mağduru olduğu, ama hastalık olarak görülmeyen toplumsal bir kurum haline gelir;²¹ İkincisi, buna bağlı olarak itaatkârlığın ve kurban durumunda oluşun düşman imgesi yaratılarak başkalarına ödettirilmesi, yani saldırganlık ve şiddettir. Çocuk kendisine acı veren anne-babasından hesap soramayacağı için, yabancılaştığı ve nefret ettiği kendiliğinin aynısını gördüğü bir ötekine saldırgan tutum sergilemeye başlar. Çünkü ancak bu nefreti dışa vurunca ayakta kalabilecektir. Bu sürecin getirdiği sonuçlar ise ezicidir: “İnsan sadece kendisinin kurban haline getirildiğini inkâr etmekle kalmıyor, kendi kurban haline getirilişinin nedenlerini de artık göremez oluyor.”²² Gruen’e göre:

“Kendiliklerinden vazgeçişin yarattığı terörü yaşamamış olan çocuklar, dış dünyaya olumlu, merak dolu ve hoşnutlukla yaklaşan yetişkinler haline gelirler. Bir bebeğin veya bir çocuğun duyguları ve algılayışları onu büyüten bir anne-baba tarafından onaylanmadığı için, yaşamındaki ilk deneyimlere tehlike altında olma duygusu damgasını vurmuşsa, durum çok farklı olur. O zaman çocuk dış dünyaya karşı kucaklayıcı değil, sakınma ve savunmaya dönük bir tutum geliştirir. Öfke ve saldırganlık bu var oluşun özü haline gelir ve böylece tehditkâr bir dünyada yaşıyor olma duygusu daha da pekişir. Algılayış daralır. Çevrede teşvik, gelişme olasılıkları ve uyarım görmek yerine, dikkat tehlikelere yönelir. Savunma, hayatta kalmanın özü haline gelir. Kişi kendisini yeryüzünde evinde hissedemez, bildik bir ortamın içinde korunmuşluk duygusunun eksikliği söz konusudur. Bunun yerine tedirginlik baskındır. Yabancı merak uyandırmak yerine korku ve güvensizlik yaratan bir şeydir ve bu yüzden de yeni ve farklı olan

her şeye karşı direnç geliştirilir. Bu tür insanlar neyin güvenilir neyin tehditkâr olduğunu ayırt etmekte zorlanırlar.”²³

Dünyayı tehditkâr gören bir gözle okumak insanı sürekli bir savaş halinde tutmaktadır: Çaresizlik ve zayıflık duygularına karşı savaş. İnsanın bitmek tükenmek bilmeyen iktidar ve güç arayışının temellerini çaresizlik ve zayıflık duygularında arayabiliriz. Çaresizlik genellikle bilinçsizlik ve başarısızlıkla eşdeğer tutulmaktadır. Hâlbuki Gruen’e göre “çaresizlik, etki alanımızın sınırlarını kabul etme ve birine veya bir şeye muhtaç olma düşüncesine katlanma yeteneğidir.”²⁴ Böyle algılanamamasının önündeki engel ise, her türlü çaresizliği zayıflık olarak damgalama eğiliminin beyinlere yerleştirilmiş olmasıdır.²⁵ Bir çocuk düşüp yaralandığı zaman koşup ona sarılmak normal ve duyarlı bir harekettir. Yaralandığı için bir çocuğun azarlanarak bundan utanç duymasını sağlamak ise insani yönü olan bir hareket gibi gelmemektedir. Fakat bu durum alışılmamış bir şey değildir. Çünkü bir çocuğun yaralandığı için azarlanması hepimizin yaşadığı veya gözlemlediği bir durumdur.

Gruen’e göre, çaresizlikten hoşlanmayan benlikler oluşturma baskısı erkekler üzerinde daha yoğundur. Bu doğrudur ve buna dair kendi toplumumuzdan da birçok örnek gösterilebilir: “Erkek ağlamaz, onurludur, güçlüdür vs.” Kadımlar da güçlü erkek ideolojisinden etkilenirler. Bu ideolojinin ezilenleri olarak paradoksal bir şekilde bu döngüye hizmet edecek erkekleri de onlar yetiştirirler. Güçlülük ideolojisine göre yetişmiş bir kadın için erkek çocuğu bu güçten bir miktar pay almanın aracıdır. Burada yine söz konusu olan, çocuğun annenin istismar edici sevgisinin nesnesi haline gelmesidir. Ezilen kadın, kendini yeterince gerçekleştirememenin hayal kırıklığını ve acısını çocuğuyla olan ilişkisini kullanarak hafifletmeye çalışacaktır. Bunu, çocuğu üzerinde ve çocuğu vasıtasıyla güç kullanarak, ama bu baskın amacı gizleyerek, yani “çocuğunu severek, her şeyi onun iyiliğini düşünerek yaptığını söyleyerek” yapacaktır. Annenin çocuğun özgün kimliğini reddeden bu istismar edici sevgisi karşısında çocuk, annesine tutunmaya, onu rahatlatmaya veya ona hükmetmeye ya da onun kölesi olmaya yönelmektedir.²⁶ Erkek çocuk annesine hükmetse bile karşılıklı bağımlılık ilişkisi onu yine de anneden ayıramaz kılmaktadır.

Çaresizlikten kurtulmak için girilen güç arayışı insanı güçlü olanlarla özdeşleşmeye, onlara hayranlık duymaya ve önu alınamaz bir sahip olma arzusuna itmektir. Aranılan şey sevgi değil, insanlara kendilerini güçlü hissettirecek bir erkek veya kadındır. Güçlü erkek ve kadınlara hayran olunur. Gruen, “kendimizi, kusursuz bulduğumuz güçlü bir insanla özdeşleştirdiğimizde hiç kimse bizi bulamaz. Çünkü yok oluruz. Hepimizin ödediği bedel, kendiliğimizin ve bunun sonucu olarak birbirimize olan yakınlığımızın kaybıdır.”²⁷ derken özerk bir kendiliğin ve bundan doğan sevecenliğin önemine vurgu yapmaktadır. Hayranlığın çelişkili gibi görünen bir yanı vardır: Birisine duyulan hayranlık aynı zamanda o kişi üstünde iktidar kurulmasına da hizmet eder. Tehlikeli bir tarafı da vardır: O da hayranlık bittiği anda hayran olunanın alaşağı edilmesidir. Gruen bu durumu “ezilenin intikamı”²⁸ olarak tanımlar. Herkes güç arayışı içinde olunca aslında ortaya garip bir durum da çıkmaktadır. Herkes birbirine duyulan hayranlığın hem öznesi hem de nesnesi haline gelmektedir. Hayranlık duyulan kişiyle özdeşleşme insanda kendisine de hayranlık duyulması arzusunu doğurduğundan, bu durumda herkes kendini, kendi gibi olan bir diğerrinin egemenliği altında hissedecektir. Gücü taklit etmek gücün kendisinden daha yıkıcı sonuçlar doğurur. Her zaman için yandaşlar/uygulayıcılar iktidarın/gücün emrettiğinden daha zalim olurlar ki nüfuzları altındaki kitle üzerinde hayranlık uyandırıyorlar diye.

Kimliğin otoriteyle özdeşleşerek oluşması insanın içindeki boşluğu artırır. Kendilikten yoksun, kimliksiz insan kendi içine yönelemediği için giderek dış dünyanın uyarılarına bağımlı hale gelir. Uyarılara verdiği tepki ile oluşan hareketliliği canlılıkla karıştırır. Mülkiyeti altındakileri çoğaltmaya yönelik çabaları ne kadar yoğunlaştırırsa “eylemlilik bağımlılığı”na o kadar kapılır. İnsan ile kapıldığı dış dünya uyarıları arasında birbirini olumsuz yönde etkileyen bir ilişki vardır. İnsan ne kadar bu uyarılara bağlanırsa yaşantı açlığı da bir o kadar dinmeyecek, kendini hep eksik, yoksul ve çaresiz hissedecektir. Gruen yoksul olmanın günümüzdeki anlamını sorgulamaktadır: “Yoksul olmanın günümüzde özünde sahip olduğu anlamın ötesinde bir anlamı bulunuyor. İnsanlar, gelirleri beslemeye ve barınmaya yetmediğinde değil, büyük davetler vermediklerinde, şık yerlere yemeğe çıkamadıklarında, son moda göre giyinip evlerini en yeni tasarımlara uygun bir şekilde döşeyemediklerinde kendilerini yoksul hiss ediyorlar.”²⁹ Gruen günümüzün daha fazlasına sahip olmak için tüketen zihniyet yapısını, kimliksizlik ve itaatkârlık ile birlikte konformizmin bileşenleri olarak görüp mahkûm etmektedir. Ona göre, “konformizm, insanın kendine ait yanlarına yabancılaşması temelinde gerçekleşir ve bu yüzden içinde daima bir parça şiddet potansiyeli barındırır.”³⁰

Otoriteyle özdeşleşme üzerine inşa edilmiş bir kendilikte bölünmüşlük hâkimdir: acı, çaresizlik, yetersizlik ve başarısızlık gibi duyguların zayıflık olarak reddedilmesi ve bu duygulardan kaçmak için güç ve otoritenin ön plana çıkarılması. Bu birbirini besleyen bölünmüşlük hali kişiyi özerklik, sorumluluk, vicdan ve

empati gibi temel insani hallerden uzaklaştırır. Başkaları üzerinde iktidar, otorite ve hâkimiyet sahibi olmak benliğimizin anlamı haline gelirse, söz konusu olan kendi çocuğumuz bile olsa, çocuğun çaresizliği, kendimize olan güvenimizi şişirmemize yardımcı olur. Çocuk, kendi davranışlarını varlığının gelişmesi için ana çıkış noktası yapmadığı için öğrenilecek hiçbir şeyin olmadığını öğrenmektedir. Bu durumda özerkliği hasar görür.³¹ Fakat “özerklik olarak tasvir edilen şey, kendine ve başkalarına sürekli güçlü ve üstün olduğunu kanıtlama özgürlüğüdür.”³² Böyle bir özerklik anlayışının yaratacağı şey, sürekli savaş halidir.

Özerklik kavramının yanlış gelişiminin altında yatan temel neden, yani güç ideolojisine tutunarak çaresizlikten kurtulma anlayışı suç kavramına yüklenen olumsuz anlamda da kendini göstermektedir. Suç, kötü veya aşağı olmakla, bir başka deyişle kendilik değerindeki eksiklikle ilişki içinde düşünülür.³³ Bir insan “doğru” davranmadığı için değer yitimine uğrayacağından, suçlu addedilmemek için sürekli “doğru” davranma gereğini duyacaktır. “Doğru” davranmak ödüllendirilerek onaylandığı için sorumlulukla davranmanın yerini alır. Hâlbuki Gruen’e göre, suçluluk, kişide değer yitimi yaratmak yerine, “kendi eyleminin başkası üzerindeki etkilerini fark etmek” anlamına gelseydi, inkâr edilmesi gereken utanç verici bir duygu olmaktan çıkardı. O zaman sorumluluğu üstlenerek davranmak da sorun haline gelmezdi.³⁴ Suçluluk duygusunun inkârı ve sorumluluktan kaçış insan oluşun kaynakları olan vicdan ve empatinin yitimine neden olur. Empati, içimizde yaratılan insaniyetsizlikle aramıza duvar ören bir engel olduğu için onun yitimi yabancılaşmış bir insan oluş yaratacaktır.

Ömer Seyfettin’in “Kaşağı”³⁵ adlı hikâyesi, sert ve otoriter bir baba karşısında “doğru” ve makbul davranışı sergileyemediği için suçlu konumuna düşmekten korkan bir çocuğun, bu duygudan kurtulmak için suçu kardeşinin üstüne atmasını ve bunun trajik sonunu anlatır. Bu hikâyede suçluluk duygusunun inkârı ve sorumluluktan kaçışın bir örneğini görebiliriz. Bunu yaratan ise sert ve otoriter bir babadır. Otoritenin/babanın amacı doğru ve yakışır olmayan bir davranışı cezalandırmaktır. Hikâyenin anlatıcısının kardeşini hedef göstermesiyle suçlu bulunmuş, cezalandırılmış ve herkes rahatlamıştır. Küçük kardeş ise, otoritenin kendine biçtiği “suçlu” konumunu ne kadar “ben yapmadım” dese de değiştirememiştir. Zaten değiştiremezdi, çünkü baba ikna edilmek değil, doğru olmayan davranışı cezalandırması gereken otorite rolüne uygun davranarak otoritesinin gücünü bir kez daha maiyeti altındakilere göstermek istemiştir. Böylece iki çocuğun da çocukluğu, biri iftiracı biri suçlu olarak, otoriter babanın yarattığı korku ve terörle heba edilmiştir.

Gruen, suç ve suçluluk kavramlarını, Umberto Eco’nun “Gülün Adı” romanındaki engizisyoncu Bernard Gui tipindeki, hayatının tek anlamının diğerleri üzerinde iktidar kurmak olan bir adamın eylemlerinden yola çıkarak anlatmaya çalışır. Gruen’e göre bu tür adamlar, sadece “adalet”in görüntüsünü ayakta tutmak için kurbanlar ararlar. Bu durumda gerçek suçlunun kim olduğuyla ilgilenmezler, sadece yargılayacak ve cezalandırılacak birilerine ihtiyaçları vardır. Aranan gerçek suçlu değil, saldırganlık ve intikam duyguları için bir supaptır.³⁶

Normalliğin Deliliğinin Yaşandığı Bir Dünyada Çözüm Önerileri

Psikiyatri ve psikoloji disiplinleri Gruen’e göre insan davranışlarını gerçeklikle olan ilişkilerine göre sınıflandırmaktadır. Buradaki gerçeklik yalnızca dış gerçeklik/görünen olarak anlaşılmalıdır.³⁷ Buna göre, gerçek dünyada insani değerlerin yitimine katlanamayanlar-aslında tüm çabaları kendi duygu dünyalarıyla olan bağlarını korumak olan insanlar- ‘deli’ kabul edilirken, insani köklerinden kopmuş olanlar ise ‘normal’ kabul edilmektedirler.³⁸ İnsanlar gerçek, normal, doğru ya da insani olma görüntüsü altında sunulan şeylerin hiç de öyle olmadığı gerçeğinin yarattığı çelişki ve yarılmadan dolayı hastalanmaktadırlar. Bu insanların yaşadığı hastalık, bu çelişkileri ve yarılmaları fark etmelerini olanaksız kılan baskı karşısında gösterdikleri tepkidir.³⁹ Gruen dış dünyanın ikiyüzlülüğüne katlanamamak ile şizofreni arasında ilginç bir ilişki kurarak onu, ruhsal bir hastalık olarak değil de toplumsal düzenin yarattığı bir hastalık olarak okumayı önermektedir:

“İkiyüzlülük ikiyüzlülük olarak tanınmalıdır. Örneğin sadece başkalarını bağımlı kılmak ve onları hâkimiyeti altına almak için gösterilen bir ilgiyi “sevecen” ilgi olarak kabul etmekten vazgeçmeliyiz. Ama çoğumuz böyle bir ilgiyi sevecen ilgi kabul ederiz! Bir şizofrenin, ahlaki bakımdan inanç duymaya değer bulmadığı, ikiyüzlü bir dünyayla özdeşleşmemesinin nedeni tam da budur. Başka türlü olmak, onun için insaniyetsiz bulduğu şeylere, yani sevgi olarak gösterilen nefret, baskı ve denetime boyun eğmek anlamına geleceği için duygusu ve düşüncesi yarılmıştır.”⁴⁰

Şizofren bu dünyayla bütünleşemediği için kendi içine/iç alanına geri çekilmiştir. Bunu yapmasının nedeni, yaşayacağı tek yerin orası olmasıdır. Şizofren kendi içine yönelirken, ‘normal’ davranışın görüntüsü

arkasına saklanan, yani deliliği gizleyenler ise, kendi içlerindeki boşluktan dolayı dışa yönelip bu boşluğu kapatmak için iktidar peşinde koşmaktadırlar. Ne yazık ki, şizofrenin kendi iç çekirdeğini saklama ve bütünlüğünü koruma çabası kendisini dış dünyadan uzaklaştırdığı için bu durum onun ruhsal ölümüne yol açmaktadır. Çünkü benlik, ancak canlı bir alış veriş içinde yaşayabilir. Şizofren bu girişiminin bedelini çoğunlukla aklını, mantığını ve iletişimini tümüyle yitirerek öder. Dünyanın ona yaptığını kendi kendine yapar. Gruen her şeye rağmen hayatın içinde kalarak yaşamaya devam etmek gerektiğini söyler.⁴¹

Gruen sorunun kaynağını, birbirini besleyerek yıkım üreten aile ve sosyalleşme tarzı olarak tespit etmiştir. Burada kimliğin ne yönde geliştiği önemli olmaktadır. Kimlik çocuğun ihtiyaçlarına ve algılarına yanıt olarak geliyorsa acı, çaresizlik ve kaygı gibi insani duygular kaçılması, reddedilmesi veya güç ile ödünlenerek kapatılması gereken duygular olarak görülmeyip, çocukta sorumluluk üstlenmeye ve empati kurmaya imkan tanıyan bir zemin oluşturacaktır. Fakat kimlik, otorite imgeleriyle özdeşleşme yoluyla oluşuyorsa, çocuk kendisini edilgence diğerlerinin şekillendirici etkisine bıraktığı için sorumluluk ve empatinin yükümlülüklerinden kaçacaktır.

“Bu süreçte sorumluluktan kaçış bilinçten atılır. Bunun böyle olması gerekmektedir, çünkü yabancı bir iradeye tabi olarak özerklikten vazgeçmek, asli bir iktidar oyununu devreye sokar: “Benim sorumluluğumu üstlenmen için senin istediğin gibi olacağım. Şu andan itibaren, sana tabi oluşum, sorumluluğumu üstlenmen için senin üzerinde uygulayacağım iktidar olacaktır.” Kendini -bağımlı- kılmak, böylece tabi oluşun özü haline gelir. Bu durum pek çok şey içerir. İlk olarak çocuk, anne babanın değer yargılarını alır. Yani içselleştirme dediğimiz durum, tabi oluş yoluyla gerçekleşen işbirliği sürecidir. İkinci olarak bu, çocuğun kendi içindeki her şeyden nefret etmeye başlaması anlamına gelir, ki bu da anne babanın beklentileriyle çelişebilir. Üçüncü olarak bu kendilik nefreti, giderek derinleşen bir tabi oluş eğilimi gelişmesine neden olur. Böylece bir kısır döngü oluşur: Tabi oluş ve kendini küçük görme, katlanılmaz bir durum olduğundan hissedilmemelidir. Bu yüzden bütün bu süreç bilinçdışı kalmalıdır; bu süreç bastırılır ve reddedilir, böylece kişi iktidar oyununun giderek derinlerine doğru körlemesine dalar.”⁴²

Çocuğun kendilik nefretiyle birlikte iktidara bağlanmasının yolunu döşeyen taşlara dair bir farkındalığın yaratılması gerekmektedir. Bu taşlardan en önemlisi, büyüklük ve mükemmel olma saplantısıdır. Bir ebeveyn kendi sınırlarını kabul ettiğinde, kendisinden daha güçlü olanın varlığını kabul etmesine rağmen kendisini yine de eksik hissetmediğinde, büyüklük ve mükemmel olma saplantısından vazgeçmiş olur.⁴³ Çaresizliği zayıflık ve eksik olmakla özdeşleştirmede çocuğunun karşısında yanılmaz bir iktidar olarak durmayacak, dolayısıyla çocuğunu da iktidarını uygulayacağı bir araç olarak görmeyecektir. Ama bunu yapmak zordur, çünkü “insanın kendi yaşadığı tedhişle yüzleşmesi, anne babasının sevgi açığını kabul etmesi, kendi acısının ve yaralanmışlığının içinden bir kez daha geçmesi zordur.”⁴⁴ Yüzleşme ve sevgisizlik gerçeğini görüp reddetmemek iktidardan uzaklaşmanın ve kendiliğe sahip olmanın ilk adımı olarak görülebilir. Ama yeterli değildir: “Hiçbir zaman başkaldırma şansımız olmamışsa, asla kendiliğimize sahip olamamanın anlamsızlığını yaşamak kaderimizdir.”⁴⁵ Üçüncü adım yas tutmadır. Bu süreci sekteye uğratan şey kişinin sevgisiz ebeveynlerinden mağduriyetinin telafisini beklemesidir. Bu, zararın kabulü ile birlikte bir özrü içerebilir. Fakat telafi için mücadele mağdurun kaderini failine bağlar ve iyileşmesi onun kaprislerince rehin alınır. Paradoksal olarak, kişi herhangi bir telafi almaktan vazgeçtiğinde ebeveynlerinden kendini özgürleştirebilir. Bu durum her türden istismara uğramış kişiler için geçerlidir.⁴⁶ Son adım kişinin kendi duygu dünyasıyla yeniden bağ kurmasıdır. Bu da ancak, insanların çelişkileri ve yarılmaları fark etmesini olanaksız kılıp onları ikiyüzlülüğe sürükleyen idealize edilmiş kavramlar üzerinden değil, insanın insan olmasını sağlayan sevgi, duygudaşlık, vicdan, ahlak vs. kavramlar üzerinden gerçekleşir.

Son olarak, Gruen umudu annelerde görmektedir: “Bunun için kadınlara, yaşamda ve çocuklarında canlı olanı destekleyebilmeleri için erkeğin mülkiyeti olarak görülmemeye olanağının tanınması gerekir.”⁴⁷ Bunun anlamı günümüzdeki gibi çocuk doğurmanın ve iyi anne olmanın performans haline getirilerek erkeğe özgü başarı mitinin bir parçası yapılması değildir. Aksine, kendini gündelik gerçeklik içinde erkekler arasında yaşanan güç mücadelelerinden uzak tutacak, o doğurma ve doğurduğuna canlılık verebilme özelliğinden beslenen sevgisini ve şefkatini yitirmemesidir. Ancak gerçek bir sevgi ve şefkate sahip anne çocuğunun kendiliğini ve bunun üzerinden oluşacak kimliğini zedelemeyecektir.

Değerlendirme

Gruen, insanın doğuştan iyi olduğunu, daha sonraları yanlış sosyalleşme ile hastalıklı bir hale geldiğini temel bir aksiyom olarak kabul etmektedir. Onun analizlerinde dikkati çeken ikinci nokta, insanları toplumsal düzenle uyumlu hale getiren mekanizmalara basit ama ilgi çekici ve gerçekçi açıklamalar getirebilmesidir. Üçüncüsü, sevgi, özerklik, özgürlük, sorumluluk ve ahlak gibi kavramların mevcut anlamlarına dair sorgulamalar yapmasıdır. Dördüncüsü, idealize edilmiş kavramlar ve roller ile her türden iktidar ve otorite karşısında sorgulayıcı ve mesafeli bir duruş sergilemesidir. Son olarak, güç istenci üzerine kurulu bir toplumsal düzenin nasıl daha insani bir hale getirileceği noktasında umudunu annelere bağlaması iyi bir çıkış yolu olarak gözükmektedir.

Giriş kısmında bahsi geçen Foucault-Butler çizgisinde iktidar-özne analizine tekrar dönersek, Gruen'in bu analize katkısı, sevgi, özerklik, özgürlük, sorumluluk ve ahlak gibi kavramların içselleşmiş mevcut yıkıcı anlamlarını sorgulayıp, bu kavramlar aracılığıyla ebeveynlerin çocuklarını nasıl tedhiş ettiklerini söylemesidir. Yani çocuk-öznenin içine doğduğu toplumsallığa nüfuz etmiş kavramlara yüklenen mevcut anlamlar aracılığıyla nasıl ve ne şekilde bireyselliğinin örselenip kendine yabancılaştığını ve bu yabancılaşmanın "eğer istediğin gibi olursam bana dokunamazsın" şeklinde bir savunuyu yaratıp iktidara benzemekle sonuçlandığını anlatmaktadır.

Gruen, insandaki yıkıcılıktan sevgisiz ebeveynleri sorumlu tutarken, bu aynı zamanda mevcut toplumsal sistem ve toplumsallaşma tarzının suçlu olduğu anlamına da gelmektedir. Gruen, kavramların idealize edilmesine/kutsallaştırılmasına, bu kavramlar aracılığıyla iktidar kendisine tebaa oluşturduğu için karşı çıkmaktadır. Bu yüzden aile kavramı da onun analizlerinde meşru tek yol olarak idealize edilip mitleştirilen bir şey olmamaktadır.

Özne içine hapsediği bu durumdan nasıl kurtulacak veya bu iktidar döngüsünden nasıl kurtulacak sorusuna gelince, Butler burada Freud'dan aldığı "melankoli" ve "vicdan" kavramlarının önemine vurgu yapar. İktidara tabi oluş sürecinde özne, kaybettiği ideallerine melankolik bir duygu beslediğinde ve vicdanını işlettiğinde "kendisi üzerine geri dönerek" eleştirel failliği hem üretir hem de güçlendirir. Böylece özne/ben kendi kendisini yargılayabileceği içsel bir perspektif kazanmış olur.⁴⁸

Gruen'in insanın kendisini yargılayabileceği içsel bir perspektifi nasıl elde edebileceği sorusuna, yani insanın kendi yaşadığı tedhişle yüzleşmesinin, anne babasının sevgi açığını kabul etmesinin, kendi acısının ve yaralanmışlığının içinden bir kez daha geçmesinin nasıl mümkün olacağına dair bir cevabının olduğunu söyleyebiliriz. İnsanın nefret ederek uzaklaştığı kendiliğinin kaybına duyduğu acı, onu gerçeklikle yüzleşmeye ve gerçekliği sorgulamaya itecektir. Ardından başkaldırı ve yas; son olarak da kendilikle yeniden bağ kurmak. Acı burada Butler'in bahsettiği türden bir dönüştürücü güç gibi durmaktadır.

Gruen'in analizlerine eleştirel bir gözle bakacak olursak, mağdurun mağdur edilme sürecini açıklarken en çok vurguyu ilk çocukluk dönemine yapmasını yanlış olmamakla birlikte eksik bulabiliriz. Gruen, çocuğun doğuştan getirdiği karakter özellikleriyle birlikte toplumsallaşmanın ilerleyen dönemlerindeki ajanlarından etkilenme payına daha az vurgu yapmaktadır. O bu yüzden, kişinin ilk çocukluk döneminde belirlendiğini kabul ederek, insanın kendini ve çevresini geliştirebilen ve değiştirebilen bir sürekli "oluş halini" ıskalamaktadır. Mağdurun dili olmaya çalışırken, onu değişmez bir yapıya sahip kılar gibi gözükmektedir. Buna bağlı olarak "her çocuğun belli bir empati ve duygudaşlık potansiyeli ile doğduğu, ama sevgisiz aile ortamının bu potansiyeli yok ettiği" argümanı da sorgulanabilir durmaktadır. Çünkü her sevgisiz aile ortamı çocukta kalıcı bir yıkım duygusu ve şiddet eğilimi yaratmayacağı gibi, her sevgi dolu aile ortamı da empati ve duygudaşlık dolu bireyler yetiştirecektir. Fakat, sorgulama gerektirmeyen bir gerçek varsa o da Gruen'in vurguladığı gibi, eril iktidarın yarattığı ideolojinin ve toplumsal düzenin insanlar üzerinde şiddete ve yıkıma yol açmasıdır.

¹ Arno Gruen, *Normalliğin Deliliği-Hastalık Olarak Gerçekçilik: İnsandaki Yıkcılık Üzerine Bir Kuram*, Çev. İlknur İgan (İstanbul: Çitlembik Yay., 2007), 8

² Elif Şafak, *İskender*, Çev. Omca A. Korugan (İstanbul: Doğan Yay., 2011)

³ Bkz. Michel Foucault, *Özne ve İktidar*, Çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay (İstanbul: Ayrıntı Yay., 2000).

⁴ Judith Butler, *İktidarın Psikik Yaşamı*, Çev. Fatma Tütüncü (İstanbul: Ayrıntı Yay., 2005), 14.

⁵ Butler, *İktidarın Psikik Yaşamı*, 184.

⁶ Butler, *İktidarın Psikik Yaşamı*, 10.

⁷ Arno Gruen, *Empatinin Yitimi-Kayıtsızlık Politikası Üzerine*, Çev. İlknur İgan (İstanbul: Çitlembik Yay., 2006), 40-41.

⁸ Arno Gruen, *İhanete Uğrayan Sevgi-Sahte Tanrılar*, Çev. İlknur İgan (İstanbul: Çitlembik Yay., 2007), 227.

⁹ Gruen, *Empatinin Yitimi*, 12.

¹⁰ Gruen, *Empatinin Yitimi*, 210.

¹¹ Hannat Arendt, *Şiddet Üzerine*, Çev. Bülent Peker (İstanbul: İletişim Yay., 1997), 33.

¹² Gruen, *Empatinin Yitimi*, 12.

¹³ Gruen, *İhanete Uğrayan Sevgi*, 45.

¹⁴ Gruen, *İhanete Uğrayan Sevgi*, 47.

¹⁵ Gruen, *Empatinin Yitimi*, 46.

¹⁶ Gruen, *Normalliğin Deliliği*, 45.

¹⁷ Arno Gruen, *İçimizdeki Yabancı-Nefretin Kökenleri, Yabancı Olana Nefret ve Sonuçları*, Çev. İlknur İgan (İstanbul: Çitlembik Yay., 2007), 46.

¹⁸ Gruen, *Normalliğin Deliliği*, 45.

¹⁹ Gruen, *İhanete Uğrayan Sevgi*, 43.

²⁰ Gruen, *İçimizdeki Yabancı*, 47.

²¹ Gruen, *İçimizdeki Yabancı*, 47.

²² Arno Gruen, *Demokrasi Mücadelesi-Radikalizm, Şiddet ve Terör*, Çev. İlknur İgan (İstanbul: Çitlembik Yay., 2010), 13-14.

²³ Gruen, *Demokrasi Mücadelesi*, 28-29.

²⁴ Arno Gruen, *Kendine İhanet-Kadın ve Erkte Özerklik Korkusu*, Çev. Ülkü Hastürk, (İstanbul: Çitlembik Yay., 2008), 88.

²⁵ Gruen, *Kendine İhanet*, 88.

²⁶ Gruen, *Kendine İhanet*, 92-93.

²⁷ Gruen, *Kendine İhanet*, 102.

²⁸ Gruen, *Kendine İhanet*, 102.

²⁹ Gruen, *İçimizdeki Yabancı*, 270. Yüksek Lisans öğrenciliğim sırasında rutin otobüs yolculuğularımın birinde, eşi de akademisyen olan bir kadınla tanışmıştım. (En eleştirel, en mahrem içerikli sohbetlere imkân veren otobüs yolculuğularında bu türden sohbetlere katıldığım veya kulak misafiri olduğum için belleğimde epey bir hikâye biriktirmişimdir.) Bu akademisyen kadın eşiyile birlikte mütevazı denebilecek bir hayat yaşadıklarını fakat gerek iş arkadaşlarından gerek ailelerinden lüks tüketime yönelik baskı görmelerinden rahatsızlık duyduklarını anlatmıştı. Örneğin kullandıkları arabadan sağlamlık yönünden memnun olmalarına rağmen eski model olması nedeniyle bazı sohbetlerde dalga konusu olduğunu söylemişti. Aradan uzun zaman geçti ve ben de aynı türden bir baskıdan muzdarip olduğumu söylemeliyim. Bir arkadaşım, “arabani değiştirmeyecek misin?” diye kendince gayet normal bir şeymiş gibi sordu. Başka bir akademisyen arkadaş ise fakültenin önündeki arabalara bakarak iç geçirmiş ve bu duruma isyan eder bir şekilde “buradaki en kötü araba benimki” demişti.

³⁰ Gruen, *Demokrasi Mücadelesi*, 68.

³¹ Gruen, *Kendine İhanet*, 15.

³² Gruen, *Kendine İhanet*, 16.

³³ Gruen, *Empatinin Yitimi*, 136.

³⁴ Gruen, *Empatinin Yitimi*, 137.

³⁵ Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri-Hikâyeler 3*, Haz. Hülya Argunşah (İstanbul: Dergah Yay.,2007), 376-381.

Olay bir çiftlikte geçmektedir. Anne İstanbul'dan yeni bir kaşağı göndermiştir. Hikâyenin anlatıcısı olan büyük kardeş ve ondan bir yaş küçük olan kardeşi Hasan, Kâhya ile birlikte ahırda atları tımar etmekten çok hoşlanmaktadırlar. Bir gün kimse ortada yokken büyük kardeş yeni kaşağıyı bulup atlardan birini tımar etmeye başlar, fakat kaşağı yeni olduğu için dişleri sivridir ve atın canını acıtır. Gidip kaşağıyı duvara sürer, ama dişleri bozulur. Tekrar atları tımar etmeye kalkar. Atlar yine durmazlar. O da sinirlenip kaşağıyı kırar. Babası tesadüfen kaşağıyı bulur ve kimin kırıldığını sorar. Büyük kardeş, babası çok sert olduğu için korkar ve hemen kardeşinin yaptığını söyler. Bunun üzerine Hasan çağırılır. Hasan olaydan habersiz olduğunu söyleyince babası tarafından yalancılıkla suçlanır ve bir daha evden dışarı çıkmamakla cezalandırılır. Aradan bir yıl geçer. Hasan hastalanır. Onun öleceğini duyunca abisi kaşağıyı kendisinin kırıldığını kâhyaya itiraf eder ve bunu Hasan'a ve babasına da anlatmak istediğini söyler. Gece yarısı olduğu için kâhya yarın sabah erkenden gidip anlatabileceğini, şimdi uyumasını söyler, ama sabah olduğunda Hasan ölmüştür.

³⁶ Gruen, *Normalliğin Deliliği*, 175.

³⁷ Gruen, *Normalliğin Deliliği*, 21.

- ³⁸ Gruen, *Normalliğin Deliliği*, 8.
- ³⁹ Gruen, *Normalliğin Deliliği*, 26.
- ⁴⁰ Gruen, *Normalliğin Deliliği*, 26-27.
- ⁴¹ Gruen, *Normalliğin Deliliği*, 28-29.
- ⁴² Gruen, *Normalliğin Deliliği*, 16.
- ⁴³ Gruen, *Kendine İhanet*, 119
- ⁴⁴ Gruen, *İçimizdeki Yabancı*, 247
- ⁴⁵ Gruen, *Kendine İhanet*, 166.
- ⁴⁶ Bkz. Judith Herman, *Travma ve İyileşme*, Çev. Tamer Tosun (İstanbul: Literatür Yay., 2007)
- ⁴⁷ Gruen, *İhanete Uğrayan Sevgi*, 184.
- ⁴⁸ Butler, İktidarın Psikik Yaşamı, 157-184. Öznenin iktidara tabi olduğu ve gerçeği kavrayamadığı yönündeki görüşleri eleştiren başka bir eser için bkz. J.C. Scott, *Tahakküm ve Direniş Sanatları-Gizli Senaryolar*, Çev. Alev Türker (İstanbul: Ayrıntı Yay., 1995).

Kaynakça

Arendt, Hannat. *Şiddet Üzerine*, Çev. Bülent Peker (İstanbul: İletişim Yay., 1997).

Butler, Judith. *İktidarın Psikşik Yaşamı*, Çev. Fatma Tütüncü (İstanbul: Ayrıntı Yay., 2005).

Gruen, Arno. *Empatinin Yitimi-Kayıtsızlık Politikası Üzerine*, Çev. İlknur İgan (İstanbul: Çitlembik Yay., 2006).

_____. *İçimizdeki Yabancı-Nefretin Kökenleri, Yabancı Olana Nefret ve Sonuçları*, Çev. İlknur İgan (İstanbul: Çitlembik Yay., 2007).

_____. *İhanete Uğrayan Sevgi Sahte Tanrılar*, Çev. İlknur İgan (İstanbul: Çitlembik Yay., 2007).

_____. *Normalliğin Deliliği-Hastalık Olarak Gerçekçilik: İnsandaki Yıkıcılık Üzerine Bir Kuram*, Çev. İlknur İgan (İstanbul: Çitlembik Yay., 2007).

_____. *Kendine İhanet-Kadın Erkeklerde Özerklik Korkusu*, Çev. Ülkü Hastürk, (İstanbul: Çitlembik Yay., 2008).

_____. *Demokrasi Mücadelesi-Radikalizm, Şiddet ve Terör*, Çev. İlknur İgan (İstanbul: Çitlembik Yay., 2010).

Foucault, Michel. *Özne ve İktidar*, Çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay (İstanbul: Ayrıntı Yay., 2000).

Herman, Judith. *Travma ve İyileşme*, Çev. Tamer Tosun (İstanbul: Literatür Yay., 2007).

Scott, J.C. *Tahakküm ve Direniş Sanatları-Gizli Senaryolar*, Çev. Alev Türker (İstanbul: Ayrıntı Yay., 1995).

Seyfettin, Ömer. *Bütün Eserleri-Hikâyeler 3*, Haz. Hülya Argunşah (İstanbul: Dergah Yay., tarih).

Şafak, Elif. *İskender*, Çev. Omca A. Korugan (İstanbul: Doğan Yay., 2011).